

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально - науковий інститут екології
Кафедра екологічної безпеки та екологічної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
магістра
на тему
ЕЛЕМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ
В СУЧАСНІЙ ПОП-КУЛЬТУРІ

Виконав: студентка 2 курсу, групи ДЕ-64
спеціальності : 101 «Екологія»

Автор _____ / Анастасія САПУН
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____ / проф. Алла НЕКОС
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент _____ / доц. Анатолій БАЙНАЗАРОВ
(підпис) (ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри _____ / проф. Алла НЕКОС
(підпис) (ім'я та прізвище)

Нормоконтроль _____ / Марина ЩОКІНА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____ / Світлана БУРЧЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Харків – 2023 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Навчально-науковий інститут екології
Кафедра екологічної безпеки та екологічної освіти
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) магістр
Спеціальність 101 Екологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ / проф. Алла НЕКОС
підпис ім'я та прізвище

“ 5 ” травня 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)

Анастасії САПУН

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи Елементи екологічної просвіти в сучасній поп- культурі

керівник роботи Алла НЕКОС, д-р геогр. наук, професор
(ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “ 25 ” жовтня 2023 року №4301-5/3070

2. Строк подання студентом роботи 21. 11. 2023 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

1. Опрацювання наукові та довідкові джерела щодо тенденцій розвитку екологічної просвіти.
2. Визначити твори сучасних видів мистецтва, де пропонується екологічна тематика: кінематографічні твори, літературні твори, аніме, музичні твори, приклади з ігрової індустрії.
3. Скласти питання для тематичної анкети і провести соціологічне опитування різних верств населення шляхом заповнення гугл- форми.

4. Розробити рекомендації щодо використання елементів екологічної просвіти в сучасних творах поп-культури.
 5. Сформулювати висновки
 6. Оформити список використаних джерел.
4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Опрацювання наукові та довідкові джерела щодо тенденцій розвитку екологічної просвіти.
2	Скласти питання для тематичної анкети і провести соціологічне опитування різних верств населення шляхом заповнення гугл-форми.
3	Проаналізувати елементи екологічної просвіти що містяться в творах сучасної поп-культури.
4	Сформулювати висновки та оформити список використаних джерел.

5. Дата видачі завдання 08.06.2023 р.

Студент

підпис

Анастасія САПУН

ім'я і прізвище

Керівник роботи

підпис

проф. Алла НЕКОС

посада, ім'я і прізвище

АНОТАЦІЯ

**ЕЛЕМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ
В СУЧАСНІЙ ПОП-КУЛЬТУРІ**

Анастасія САПУН

Кваліфікаційна робота «Елементи екологічної просвіти в сучасній поп-культурі» містить 50 сторінок, 4 розділи, 30 рисунків, 19 використаних джерел.

Мета роботи: визначити елементи екологічної просвіти, що застосовуються в сучасній поп-культурі та встановити механізми їх впливу на екологічну свідомість людини.

Актуальність теми. Усвідомлення екологічних цінностей і належна обізнаність кожного громадянина є важливими для забезпечення сталого розвитку. Сучасний світ нерозривно пов'язаний з поп-культурою, яка має потужний вплив на наше сприйняття та переконання. Вона може виконувати функцію каталізатора для поширення екологічних ідей серед широкого загалу.

Завдання. Робота передбачала аналіз елементів екологічної просвіти в сучасних творах поп-культури для подальшого визначення механізмів їх впливу на екологічну свідомість населення.

Методи. Аналітичні методи, порівняльні, соціологічні, емпіричні методи та статистичні методи обробки даних.

Результати. У результаті дослідження було виділено основні елементи екологічної просвіти, що можуть бути застосовані в творах поп-культури: підкреслення екоцентричних цінностей; тлумачення екологічних понять; висвітлення взаємозв'язку в системі «людина-природа»; заклик до відповідального ставлення до довкілля. Надано авторські рекомендації щодо використання елементів екологічної просвіти в творах поп-культури.

ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ, ЕКОЛОГІЧНА ПРОСВІТА, ПОП-КУЛЬТУРА, КІНЕМАТОГРАФ, ІГРОВА ІНДУСТРІЯ, МУЗИЧНА ІНДУСТРІЯ, ЛІТЕРАТУРА.

ABSTRACT

**ELEMENTS OF ENVIRONMENTAL ENLIGHTENMENT
IN MODERN POP-CULTURE**

Anastasia SAPUN

The qualification work «Elements of environmental enlightenment in modern pop-culture» contains 50 pages, 4 chapters, 30 figures, 19 used sources.

The purpose of the work: is to determine the elements of environmental enlightenment used in modern pop-culture and to establish the mechanisms of their influence on the ecological awareness of a person.

The actuality of the theme. Awareness of environmental values and proper competency of every citizen are important to ensure sustainable development. The modern world is inextricably linked with pop-culture, which has a powerful influence on our perceptions and beliefs. It can serve as a catalyst for spreading environmental ideas among public at large.

Task. The research involves the analysis of environmental enlightenment elements in modern works of pop-culture to further determine the mechanisms of their influence on the ecological awareness of the population.

Methods. Analytical methods, comparative, sociological, empirical methods and statistical methods of data processing.

The results. Based on the research, the author highlighted the main elements of environmental enlightenment that can be applied in the works of modern pop-culture: emphasis on ecocentric values; interpretation of ecological concepts; highlighting the interrelationship in the «man-nature» system; a call for a responsible attitude towards the environment. The author gives some recommendations regarding the use of ecological enlightenment elements in works of pop-culture.

ENVIRONMENTAL AWARENESS, ENVIRONMENTAL
ENLIGHTENMENT, POP-CULTURE, CINEMATOGRAPHY, GAME
INDUSTRY, MUSIC INDUSTRY, LITERATURE.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 СУЧАСНІ ШЛЯХИ І ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У СОЦІУМІ.....	9
1.1. Науково - теоретичні засади формування екологічної свідомості.....	9
1.2. Сучасна поп-культура як простір для реалізації екопросвітніх ідей.....	13
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СУЧАСНОЇ ПОП- КУЛЬТУРИ НА ЕКОЛОГІЧНУ СВІДОМІСТЬ	16
2.1. Методологічна основа дослідження екопросвітніх елементів сучасної поп-культури.....	16
2.2. Соціальний аспект впливу сучасної поп-культури на екологічну свідомість людини.....	17
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ПОП-КУЛЬТУРІ	27
3.1. Вплив популярних кінематографічних творів на формування екологічної свідомості.....	27
3.2. Використання екологічної тематики в ігровій індустрії...	32
3.3. Екологічний заклик музичної індустрії.....	37
3.4. Література як засіб впливу на екологічну свідомість населення.....	39
3.5. Шлях від екологічної просвіти до екологічної освіти.....	41
РОЗДІЛ 4 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ В СУЧАСНИХ ТВОРАХ ПОП-КУЛЬТУРИ	44
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	49

ВСТУП

У світі, що швидко змінюється, охорона навколишнього середовища стає все більш актуальним завданням. Існуючі екологічні проблеми, такі як зміна клімату, виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, втрата біорізноманіття тощо, впливають на наше життя та здоров'я, а також на майбутнє наших нащадків. Сталого розвитку та захисту навколишнього середовища для майбутніх поколінь можна досягти лише спільними зусиллями та участю всього суспільства.

Актуальність і важливість обраної теми полягає в тому, що усвідомлення екологічних цінностей і забезпечення належної обізнаності кожного громадянина є важливими для того, щоб зробити світ здоровішим і збалансованішим. Сучасний світ нерозривно пов'язаний з поп-культурою, яка має потужний вплив на наше сприйняття, цінності та переконання. Вона може виконувати функцію каталізатора для поширення екологічних ідей і цінностей серед широкого кола людей.

Велика кількість людей, незалежно від соціального становища чи віку, залучена до поп-культури через різноманітні медіа-платформи, фільми, музику, ігри, літературу та інше. Тому, зрозуміти вплив поп-культури на формування екологічної свідомості різних верств населення є надзвичайно важливо.

Мета дослідження — визначити елементи екологічної просвіти, що застосовуються в сучасній поп-культурі та встановити механізми їх впливу на екологічну свідомість людини.

Завдання. Для досягнення мети було виконано наступні завдання:

1. Проаналізувати сучасні шляхи і засоби формування екологічної свідомості у соціумі.
2. Дослідити соціальний аспект впливу сучасної поп-культури на екологічну свідомість людини.

3. Визначити елементи екологічної просвіти в різноманітних творах сучасної поп-культури та їх вплив на формування екологічної свідомості людини.

4. Надати рекомендації щодо використання елементів екологічної просвіти в сучасних творах поп-культури.

Об'єкт дослідження — елементи екологічної просвіти в творах сучасної поп-культури.

Предмет дослідження — вплив елементів екологічної просвіти в творах сучасної поп-культури на формування екологічної свідомості населення.

Методи дослідження. Теоретичні дослідження базуються на таких методах як: порівняльний аналіз, наукова аналітика літературних джерел та синтез. Емпіричними методами використаними в дослідженні є соціологічне опитування шляхом анкетування. Статистичний метод використовувався для обробки емпірично одержаних даних.

Наукова новизна одержаних результатів. Описані шляхи інтеграції елементів екологічної просвіти в сучасну поп-культуру. Розроблено рекомендації стосовно їх використання. Запропоновано метод використання екопросвітніх творів сучасної поп-культури в навчальному процесі.

Практичне значення одержаних результатів. Проведене дослідження є підґрунтям для подальшого аналізу поп-культури як перспективного напрямку екологічної просвіти. Надані рекомендації щодо використання елементів екологічної просвіти в сучасній поп-культурі можуть бути використані задля підвищення рівня екологічної свідомості населення. В рамках асистентської практики автора роботи були проведені креативні заняття для студентів 2 курсу ННІ екології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Практичні заняття такого формату є новими та цікавими для студентів, активізують увагу та додають інтерактивності. Науковий доробок може бути інтегрований в освітній процес для різних вікових категорій та спеціальностей.

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНІ ШЛЯХИ І ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У СОЦІУМІ

1.1. Науково - теоретичні засади формування екологічної свідомості

В пошуках відповідей на екологічні питання, слід почати з першоджерела екологічних проблем, з того що саме їх викликає. Одним з видів таких проблем є негаразди спричиненні людиною, тобто антропогенного походження. Перед суспільством постало питання: «Якщо людина є першоджерелом багатьох проблем, як мінімізувати їх кількість та їх вплив?» Саме тому людство створило величезний пласт знань стосовно впливу людини на довкілля та його усвідомлення і мінімізації.

Усвідомлення проблеми є першим кроком до її вирішення. Рівень усвідомлення, знання і занепокоєння окремих осіб або спільнот щодо екологічних проблем, порушення екосистем і впливу діяльності людини на світ природи отримав узагальнену назву екологічна свідомість. Науковці, публіцисти, громадські організації постійно надають все більше інформації стосовно цієї тематики та її важливості.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) визначає екологічну свідомість як «розуміння навколишнього середовища та його проблем, а також взаємозалежності між людьми, рослинами, тваринами та навколишнім середовищем. Вона включає усвідомлення впливу людських дій на навколишнє середовище та прийняття цінностей і поведінки, які захищають і зберігають світ природи» [1].

Агентство з охорони навколишнього середовища (ЕРА) підкреслює, що екологічна свідомість це — «розуміння екологічних проблем і рішень, здатність робити обґрунтований вибір і навички відповідальних дій для захисту навколишнього середовища» [2]. Популярні науковці-публіцисти постійно звертають увагу читачів на проблематику екологічної свідомості. Так,

Рейчел Карсон у своїй впливовій книзі «Тиха весна» підкреслила необхідність підвищення екологічної обізнаності, заявивши: «Чим чіткіше ми зможемо зосередити свою увагу на чудесах і реальності всесвіту навколо нас, тим менше жаги ми матимемо до його знищення» [3]. Олдо Леопольд, відомий еколог, наголошував на важливості розуміння наших стосунків із природою. Він писав: «Збереження - це стан гармонії між людиною та землею. Під землею мається на увазі все, що є на землі, над нею або в ній...» [4].

Важливо зазначити також думку української наукової спільноти стосовно екологічної свідомості. Професор Салтовський О. зазначає, що «екологічна свідомість — відображення соціальних, природних та специфічно соціальних законів функціонування системи «суспільство – природа», які виступають об'єктом відображення цієї форми суспільної свідомості. Предметом відображення екологічної свідомості в сучасну епоху виступають відносини та зв'язки між природним середовищем і суспільством як підсистем єдиного цілісного об'єкту, що реалізується в комплексі суспільних відносин, пов'язаних з виконанням діяльності щодо оптимізації системи «суспільство – природа». Причиною виникнення цього феномена є «усвідомлення людиною і суспільством екологічної ситуації, що складається зі свого нерозривного зв'язку з природою; вміння та звички діяти по відношенню до природи так, щоб не порушувати зв'язків та колообігів природного середовища; сприяти його покращенню для життя нинішнього та майбутніх поколінь» [5].

Найпоширеніші приклади тлумачення екологічної свідомості пов'язані з її розглядом як «інтегральної характеристики як фрагмента, аспекту суспільної свідомості в її спонукальній іпостасі, як однієї з важливих складових і водночас детермінантів масової свідомості, що здатна активно коригувати сучасний спосіб життя суспільства та форми його природокористування» [6]. Це спонукає людей до здійснення екологічно безпечних дій у своєму житті та взаємодії з природою, що впливає на спосіб життя суспільства та його взаємодію з навколишнім середовищем. Відповідно до Кисельова М. «це — уявлення про стан природного довкілля, індивідуальну або колективну

здатність до адекватного розуміння органічного зв'язку між людиною та природою і використання екологічних знань і переконань у всіх сферах практичної діяльності» [7]

У своїй монографії Скребець В. зазначає: «Екологічна свідомість — це рівень психічного відтворення природного і штучного середовища, свого внутрішнього світу, саморефлексія місця і ролі людини у біологічному, фізичному, хімічному світі, а також саморегулювання та наповнення цього відтворення екологічним змістом» [8].

Ці визначення та точки зору підкреслюють необхідність для окремих осіб і суспільства розуміти взаємозв'язок людської діяльності з навколишнім середовищем, виховувати почуття відповідальності та вживати заходів для збереження та захисту природного світу для теперішнього та майбутніх поколінь. Екологічна свідомість має ключове значення для позитивного ставлення до довкілля та сталого розвитку.

Екологічна свідомість представляє собою стан, а не процес. Це комплексна сума знань, емоцій, особистих уявлень і суджень, які визначають готовність людини до конкретних дій або утримання від таких дій, що можуть вплинути на стан природи.

Рівень екологічної свідомості може змінюватися з часом протягом життя людини, включаючи те, наскільки вона усвідомлює та враховує екологічні аспекти у своїй поведінці. Особа з низьким рівнем екологічної свідомості, можливо, не бере до уваги наслідки своїх дій для природи у своєму щоденному житті. У той же час людина з високим рівнем екологічної свідомості зазвичай враховує екологічні аспекти при виборі транспорту, упаковки товарів, збереження енергії та води тощо. Це підтверджує, що рівень екологічної свідомості впливає на спосіб, яким люди ставляться до природи, що впливає на загальний стан навколишнього середовища. [9].

Основними методами підвищення екологічної свідомості суспільства вважається екологічна освіта та екологічна просвіта. Екологічна освіта потребує спеціалізованих наукових знань у галузі. Натомість просвіта

спрямована на інформування окремих осіб і громад щодо екологічних проблем, підвищення екологічної обізнаності, сприяння збереженню та заохоченню сталого розвитку. Питаннями екологічної просвіти займаються як міжнародні організації, державні установи і громадські об'єднання, так і окремі науковці. Згідно з визначенням ЮНЕСКО, екологічна просвіта — це «процес, спрямований на розвиток населення світу, яке усвідомлює та турбується про навколишнє середовище та пов'язані з ним проблеми, а також має знання, навички, ставлення, мотивацію та готовність працювати індивідуально та колективно над розв'язанням поточних проблем і запобіганням виникненню нових» [10]. Міжнародний союз охорони природи (МСОП) визначає екологічну просвіту як «процес навчання протягом усього життя, який дозволяє окремим особам і громадам стати активними учасниками сталого та справедливого розвитку, сприяючи соціальній єдності та добробуту Землі» [11].

Чарльз Гопкінс, відомий діяч екологічної освіти та просвіти, описує це як «процес визнання цінностей і роз'яснення понять з метою розвитку навичок і ставлень, необхідних для розуміння та оцінки взаємозв'язку між людиною, її культурою та біофізичними оточення [12]». Екологічний педагог Девід Орр наголошує на необхідності зосередження екологічної освіти та просвіти на екологічній грамотності. Він стверджує: «Екологічна грамотність означає розуміння принципів організації екологічних спільнот (тобто екосистем) і використання цих принципів для створення стійких людських спільнот» [13].

Соболева С. виділяє декілька механізмів екологічної просвіти:

Переконання: спосіб впливу полягає у застосуванні власного критичного мислення та логіки шляхом подання систематизованих фактів, аргументів та висновків. Його засобами є доказ, аргументація, обґрунтування спростування та обговорення, з метою переконання людини прийняти певну точку зору чи метод.

Наслідування: механізм соціально-психологічного впливу, що полягає у використанні прикладу або зразка для наслідування, що сприяє формуванню

конкретних характеристик особистості, навичок, стилів та правил поведінки, які встановлені у суспільстві та рекомендовані авторитетними особами.

Психологічне зараження: спосіб впливу, за якого емоційний стан передається від однієї особи до іншої на психофізіологічному рівні взаємодії.

Емпатія: підхід, при якому суб'єкт передає сильні емоції об'єкту впливу, який має схожі соціально-демографічні характеристики.

Навіювання: це навмисний вплив без аргументації на індивіда або групу з метою зміни їх стану, поглядів або переконань до певних дій. [14].

Формування екологічної свідомості людини відбувається під впливом на її поведінкові, емоційні та когнітивні структурні елементи. Традиції, особисті потреби, переконання, цінності і досвід — все це складає основу для формування свідомості [15]. Методологічною підставою екологічної свідомості є також культура. Радей А. дотримується думки, що культура є органічною, невід'ємною частиною екологічної свідомості і «представляє особливу сферу життєдіяльності людей, що впливає на їх взаємодію з природою і систему діалектично взаємозв'язаних елементів, що включає: екологічні стосунки, екологічну діяльність та екологічну свідомість» [16]. А отже, елементи екологічної просвіти можуть бути інтегровані безпосередньо до культурного простору людини і впливати на рівень її екологічної свідомості нативно.

1.2. Сучасна поп-культура як простір для реалізації екопросвітніх ідей

Комплекс духовних цінностей та культурних потреб, пов'язаних з розвитком науково-технічного прогресу, засобів комунікації, що орієнтується, головним чином, на усередненні смаки аудиторії й характеризується масовим виробництвом художньої продукції та поширюється засобами масової комунікації можна охарактеризувати терміном поп-культура (популярна культура) [17]. Поп-культура володіє унікальною здатністю залучати увагу широкої аудиторії, незалежно від її соціального статусу чи віку. Вона стає

ключовим інструментом для формування екологічної свідомості, залучення різних верств населення та мобілізації суспільства для вирішення екологічних проблем. Варто звернути увагу на вплив поп-культури як засобу змін у мисленні та ставленні до довкілля.

Сучасні шляхи та засоби формування екологічної свідомості у суспільстві з використанням поп-культури відіграють важливу роль у боротьбі з екологічними проблемами. Фільми, музика, відеоігри та література стають потужними інструментами для поширення екологічних ідей, надання знань та надихання до дії. Цей процес потребує спільних зусиль громадськості, бізнесу, уряду та інших сторін для досягнення сталого розвитку та збереження нашої планети для майбутніх поколінь.

Кінематограф є найбільш популярною та доступною галуззю поп-культури. Фільми, такі як «Аватар» (Avatar), 2009 Джеймса Кемерона або «Інтерстеллар» (Interstellar), 2014 Крістофера Нолана, дозволяють глядачам пережити екологічні проблеми через захоплюючі сюжети та потужні візуальні ефекти. Ці фільми відображають екологічні кризи, змушуючи глядачів замислитись про вплив людини на природу та наслідки своїх дій.

Сучасна музична індустрія, музикальні композиції, різноманітна музикальна творчість також можуть мати значний вплив на формування екологічної свідомості слухачів. Пісні, які піднімають екологічні теми, такі, наприклад, як «Earth Song» Майкла Джексона, 1995 чи «What I've done» Лінкін Парк, 2007, містять заклик про збереження природи та важливість змін у нашому ставленні до довкілля. Музичні виконавці, які пропагують екологічні цінності через свою творчість, стають надією на позитивні зміни.

Дуже розповсюджені сьогодні відеоігри, що стають все популярнішими серед різних верств населення, також сприяють формуванню екологічної свідомості. Ігри, які включають в себе екологічні елементи, наприклад Minecraft: Education Edition роз. Mojang Studios, 2016, «Сімс» роз. Maxis, 2020 або «Genshin Impact» роз. miHoYo Limited, 2020, дозволяють гравцям взаємодіяти з віртуальним світом, де вони стикаються з екологічними

викликами та вивчають, як їх дії впливають на довкілля. Ігри сприяють розвитку екологічних знань та навичок, а також мотивують до раціонального споживання та відповідальної поведінки.

Сучасні літературні твори слугують не лише засобом для відпочинку та розваг, а й надають інформацію про екологічні проблеми, що може змінювати уявлення людей про природу, мотивувати до дій та сприяти формуванню більш свідомого ставлення до навколишнього середовища.

Поп-культура охоплює практично всі вікові категорії і всі сфери діяльності людини. Саме тому твори сучасної культури можуть використовувати елементи екологічної просвіти як дієвий механізм підвищення екологічної свідомості громадян. А їх доступність та популярність робить їх ідеальними для інтеграції у світогляд людей.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СУЧАСНОЇ ПОП-КУЛЬТУРИ НА ЕКОЛОГІЧНУ СВІДОМІСТЬ

2.1. Методологічна основа дослідження екопросвітніх елементів сучасної поп-культури

Вплив поп-культури на екологічну свідомість людини характеризується суб'єктивністю, тому важливими є дослідження думки громадськості. Найбільш підходящим для цього завдання є проведення соціологічного опитування.

Методика проведення соціологічного опитування є одним з найпоширеніших і ефективних способів отримання первинної соціологічної інформації. Цей метод дозволяє дослідникам отримати важливі дані про думки, уявлення, орієнтири та цінності респондентів, що дозволяє зрозуміти соціальні процеси та проблеми, що виникають у суспільстві.

Перш за все, розробили програму соціологічного дослідження, в якій були визначені цілі та завдання дослідження, а також методи та інструменти, які будуть використовуватись. Після цього було проведено польовий етап, який включає збір емпіричного матеріалу.

Опитування може бути здійснене за допомогою анкет або інтерв'ю. Анкетування передбачає самостійне заповнення анкети респондентом. Саме анкетування було обране у якості методу.

Під час проведення соціологічного опитування важливо враховувати деякі особливості. По-перше, необхідно враховувати вимоги до процедури опитування, оскільки це може вплинути на об'єктивність та достовірність отриманих даних. По-друге, необхідно забезпечити гнучкість методу, щоб мати можливість коригувати питання або процедури опитування в разі необхідності.

Опитування дозволяє охопити масову аудиторію та отримати різнобічну інформацію про події та думки людей. Однак, воно також має свої недоліки, такі як висока вартість та можливість отримання спотвореної або неправдивої інформації.

Після збору емпіричного матеріалу провели аналітичний етап, під час якого опрацювали матеріалів дослідження та проаналізували отримані результати. На основі цього аналізу зробили відповідні висновки.

Узагальнюючи, методика проведення соціологічного опитування є важливим інструментом для отримання соціологічної інформації. Вона дозволяє дослідникам отримати важливі дані про соціальні процеси та проблеми, що виникають у суспільстві. Однак, важливо дотримуватись вимог до методу та процедур опитування, щоб забезпечити об'єктивність та достовірність отриманих даних.

2.2. Соціальний аспект впливу сучасної поп-культури на екологічну свідомість людини

Тож, у 2023 році були проведені соціологічні дослідження шляхом опитування, участь у якому взяли 120 респондентів. Оскільки, як було зазначено раніше, особливість поп-культури полягає в її масовості, то доцільним було проведення опитування різних вікових груп (рис. 2.1)

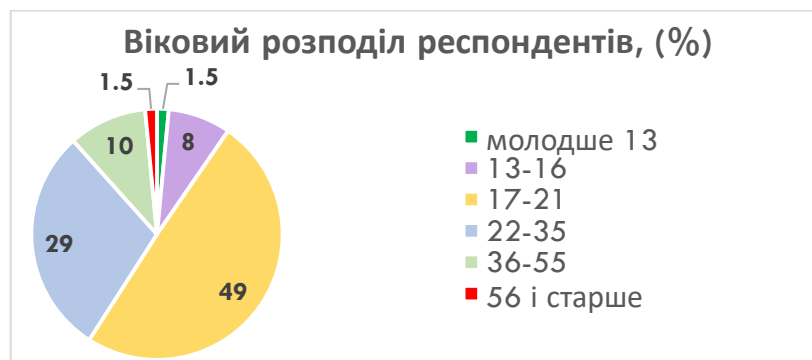

Рис. 2.1 – Віковий розподіл респондентів

Переважну більшість респондентів складає саме активна молодь від 17 до 21 років.

На першому етапі було оцінено загальний рівень екологічної свідомості громадян. У своїх відповідях лише 44% опитаних вважають свій рівень екологічної свідомості цілком достатнім (рис. 2.2).

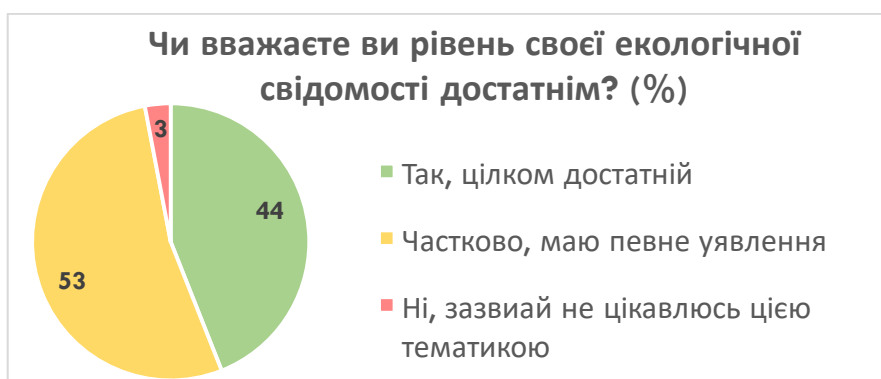

Рис. 2.2 – Оцінка рівня свідомості громадян

А 59% респондентів звертають увагу на екологічну тематику лише тоді, коли екологічні проблеми є особисто значущими (рис. 2.3).

Рис. 2.3 Зацікавленість громадськості в екологічній тематиці

Під час опитування також було з'ясовано які галузі сучасної поп-культури є найбільш актуальними (рис. 2.4). Ними виявилися: фільми та серіали, соціальні мережі та музика.

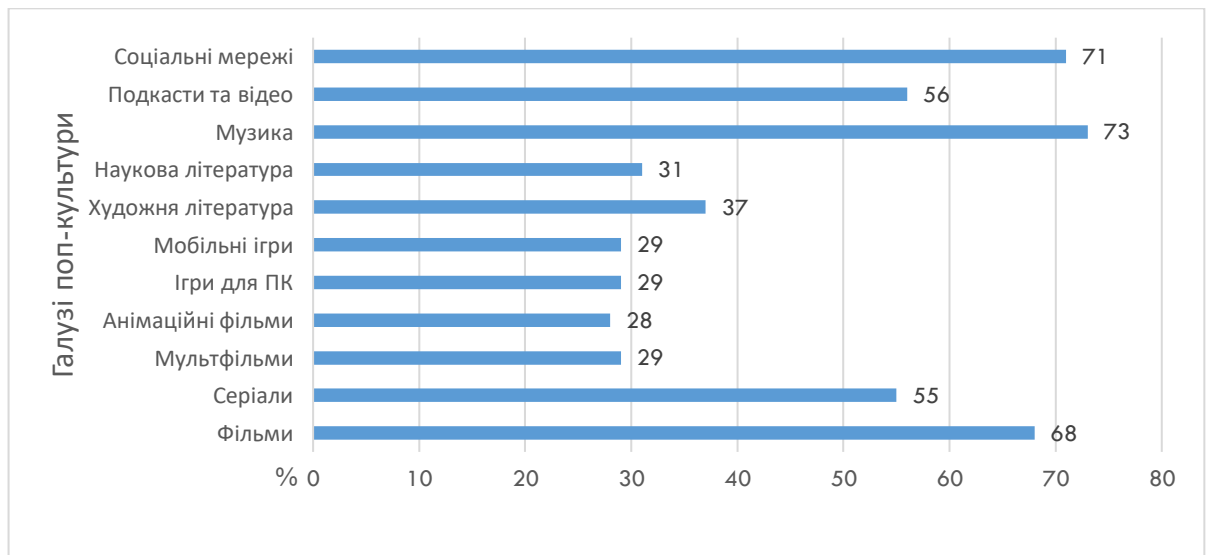

Рис. 2.4 – Актуальність для населення різних галузей поп-культури, %

Наступним етапом у дослідженнях було визначення ступеня популярності окремих видів культури. З'ясувалось, що найбільш популярні твори, що містять екологічну тематику, та їх вплив на екологічну свідомість громадян.

Опитування показало, що 82% респондентів цікавляться кінематографом або кінематографічною анімацією. Для визначення творів кінематографу, що потребують більш детального аналізу, опитаним було запропоновано список популярних фільмів: «*Чорнобиль*» (Chernobyl, 2019) - реж. Юган Рен (рис. 2.5); «*Аватар*» (Avatar, 2009) - реж. Джеймс Кемерон (рис. 2.6); «*Інтерстеллар*» (Interstellar, 2014) - реж. Крістофер Нолан (рис. 2.7); «*Дюна*» (Dune, 2021) – реж. Дені Вільньов (рис. 2.8); «*Шалений Макс: Дорога гніву*» (Mad Max: Fury Road, 2015) – реж. Джордж Міллер (рис. 2.9); «*Останній нащадок Землі*» (Children of Men, 2006) - реж. Альфонсо Куаро (рис. 2.10); «*Матриця*» (The Matrix, 1999) - реж. Лана Вачовські і Ліллі Вачовські (рис. 2.11); «*Одинадцята година*» (The 11th Hour, 2007) - реж. Леонардо Ді Капріо та Лейла Коннер (рис. 2.12); «*Війна за планету мавп*» (War for the Planet of the Apes, 2017) - реж. Меттью Рівз (рис. 2.13).

Рис. 2.5 – «Чорнобиль» (Chernobyl, 2019) - реж. Юган Рен

Рис. 2.6 – «Аватар» (Avatar, 2009) - реж. Джеймс Кемерон

Рис. 2.7 - «Інтерстеллар» (Interstellar, 2014) - реж. Крістофер Нолан

Рис. 2.8 – «Дюна» (Dune, 2021) – реж. Дені Вільньов

Рис. 2.9 – «Шалений Макс: Дорога гніву» (Mad Max: Fury Road, 2015) – реж. Джордж Міллер

Рис. 2.10 – «Останній нащадок Землі» (Children of Men, 2006) - реж. Альфонсо Куаро

Рис. 2.11 – «Матриця» (The Matrix, 1999) - реж. Лана Вачовскі і Ліллі Вачовскі

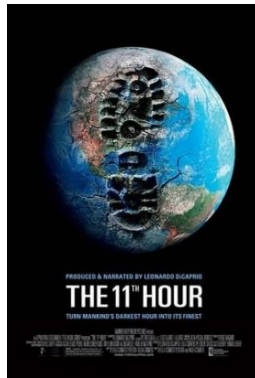

Рис. 2.12 – «Одинадцята година»
(The 11th Hour, 2007) - реж.
Леонардо Ді Капріо та Лейла
Коннер;

Рис. 2.13 – «Війна за планету мавп»
(War for the Planet of the Apes, 2017)
- реж. Меттью Рівз

Так, при аналітичному огляді відповідей з'ясувалось, що понад 50% респондентів переглядали фільми: «Інтерстеллар» (Interstellar, 2014) - реж. Крістофер Нолан (50%); «Аватар» (Avatar, 2009) - реж. Джеймс Кемерон (80%) та «Матриця» (The Matrix, 1999) - реж. Лана Вачовські і Ліллі Вачовські (57%). Саме на ці твори звернули додаткову увагу при подальшому аналітичному дослідженні.

Респондентам було надано список мультфільмів та поставлено запитання: «Які мультфільми з наданого списку ви бачили?».

Рис. 2.14 – ВОЛЛ·І
(WALL·E, 2008) - реж.
Ендрю Стентон

Рис. 2.15 – Мавка.
Лісова пісня, 2023. реж.
Олександра Рубан,
Олег Маламуж

Рис. 2.16 – Мадагаскар
2: Втеча до Африки
(Madagascar: Escape 2
Africa, 2008) - реж. Том
Макграт, Ерік Дарнелл

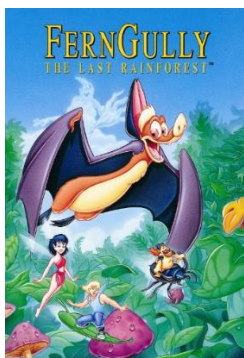

Рис. 2.17 – Тропічний ліс: Історія долини папороті (FernGully: The Last Rainforest, 1992) - реж. Біл Кроєр

Рис. 2.18 – Лісова братія (Over the Hedge, 2006) - реж. Тім Джонсон, Кері Керкпетрі

До переліку увійшли: «ВОЛЛ•І» (WALL•E, 2008) - реж. Ендрю Стентон (рис. 2.14); «Мавка. Лісова пісня», 2023. реж. Олександра Рубан, Олег Маламуж (рис. 2.15); «Мадагаскар 2: Втеча до Африки» (Madagascar: Escape 2 Africa, 2008) - реж. Том Макграт, Ерік Дарнелл (рис. 2.16); «Тропічний ліс: Історія долини папороті» (FernGully: The Last Rainforest, 1992) - реж. Біл Кроєр (рис. 2.17); «Лісова братія» (Over the Hedge, 2006) - реж. Тім Джонсон, Кері Керкпетрі (рис. 2.18).

Серед мультфільмів більшість опитаних відмітили: «ВОЛЛ•І» (WALL•E, 2008) - реж. Ендрю Стентон (74%); «Мадагаскар 2 Втеча до Африки» (Madagascar: Escape 2 Africa, 2008) - реж. Том Макграт, Ерік Дарнелл (90%); «Лісова Братія» (Over the Hedge, 2006) - реж. Тім Джонсон, Кері Керкпетрі (59%). При подальшому дослідженні найвпливовіші твори було обрано для детального аналізу.

Дослідження галузі кінематографу також стосувалося анімаційної кінематографії (аніме). Респондентам запропонували наступний список анімаційних робіт: «Принцеса Мононоке» (Princess Mononoke, 1997) - реж. Хаяо Міядзакі (рис. 2.19); «Навсікая з Долини Вітрів» (Nausicaä of the Valley of the Wind, 1984) - реж. Хаяо Міядзакі (рис. 2.20); «По той бік океану» (Big Fish & Begonia, 2016) - реж. Лян Сюан (рис. 2.21).

Рис. 2.19 – «Принцеса Мононоке» (Princess Mononoke, 1997) - реж. Хаяо Міядзакі

Рис. 2.20 – «Навсікая з Долини Вітрів» (Nausicaä of the Valley of the Wind, 1984) - реж. Хаяо Міядзакі

Рис. 2.21 – «По той бік океану» (Big Fish & Begonia, 2016) - реж. Лян Сюан.

Аніме «Принцеса Мононоке» (Princess Mononoke, 1997) - реж. Хаяо Міядзакі, яке переглянули 82% респондентів, заслуговує окремої уваги. Це свідчить про впізнаваність та впливовість твору, а отже, варто провести його більш детальний аналіз. Для підбиття підсумку стосовно окремих галузей поп-культури, респондентам задавали питання про екологічність різноманітних витворів мистецтва для визначення їх зацікавленості в екологічній тематиці. Так, лише 4% респондентів не помічають екологічної тематики у переглянутих творах кінематографу та кінематографічної анімації (рис. 2.22).

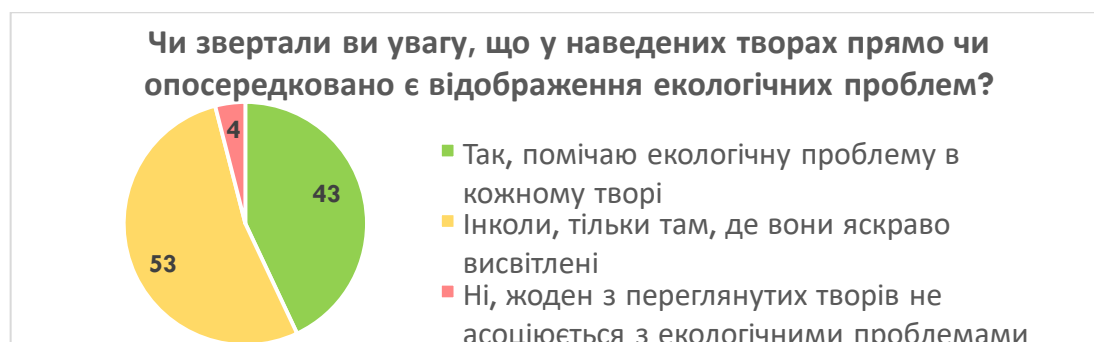

Рис. 2.22 – Зацікавленість опитаних в екологічній тематиці, що висвітлена в кінотворах, %

Наступний етап дослідження стосувався ігрової індустрії. Метою є визначення найбільш популярних та впізнаваних ігрових продуктів, що містять екологічну тематику та зацікавленості гравців в екологічних аспектах.

Для цього респондентам було надано перелік комп'ютерних ігор: «*The Sims 4: Eco Lifestyle*» (розробник *Maxis*, 2020); «*Genshin Impact*» (розробник *miHoYo Limited*, 2020); Серія ігри «*SimCity*» (розробник *EA-Maxis*); «*Walden, a game*» (розробник *USC Game Innovation Lab*, 2017); «*Eco*» (розробник *Strange Loop Games*, 2018); «*Minecraft: Education Edition*» (роз. *Mojang Studios*, 2016).

Значний відсоток респондентів особисто грали в такі ігри як: «*Minecraft: Education Edition*» (64%); «*The Sims 4: Eco Lifestyle*» (розробник *Maxis*, 2020) (48%); Серія ігри «*SimCity*» (розробник *EA-Maxis*) (44%). Встановлено, що 51% опитаних звертали увагу на те, яким чином у вищенаведених комп'ютерних іграх прямо чи опосередковано висвітлені екологічні проблеми, причому зацентовано увагу тільки на тих, де вони яскраво зображені (рис. 2.23).

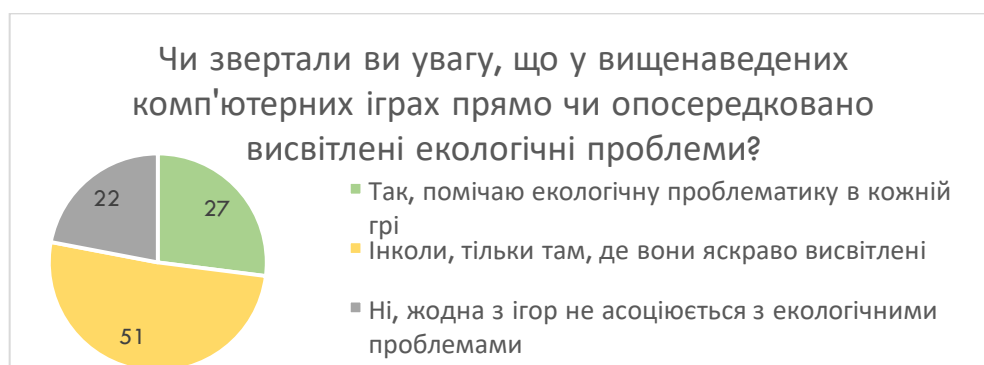

Рис. 2.23 – Зацікавленість опитаних в екологічній тематиці, що висвітлена в комп'ютерних іграх, %

Подальше дослідження стосувалося музичних творів. Всі 100% респондентів зазначили, що вони прослуховують музику. До уваги опитаних надали список музичних творів, що розкривають певну екологічну тематику: «*What I've done*». *Linkin Park*. 2007; «*Earth Song*». *Майкл Джексон*. 1995; «*Meat is murder*». *The Smiths*. 1985; «*Голос води*». *ONUKA*. 2019. Найбільший відсоток прослуховування мають пісня «*Earth Song*» Майкла Джексона (51%) та «*What I've done*» групи Лінкін Парк (49%). Респонденти відповіли на питання «Чи звертали ви увагу, що музичні твори прямо чи опосередковано пропонують замислитися над збереженням природи?».».

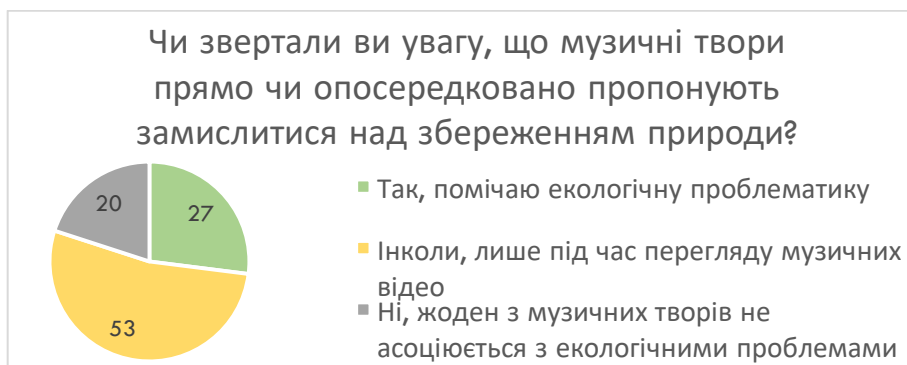

Рис. 2.24 – Зацікавленість опитаних в екологічному закличу, що міститься в піснях, %

53% опитаних відмітили, що помічають екологічний заклик, лише якщо його висвітлено в музичному відео (рис. 2.24).

Аналогічне дослідження було проведено щодо літературних творів. Респондентам запропоновано наступний список творів: «Дюна» (*Dune*, 1965) - Френк Герберт; «*The Overstory*», 2018 - Річард Пауерс, «Шосте Вимирання: неприродна Історія» (*The Sixth Extinction: An Unnatural History*, 2014;) Елізабет Кольберт; «Тиха весна» (*Silent Spring*, 1965) - Рейчел Карсон. Книга «Дюна» Френка Герберта була відмічена 30% респондентів. Встановлено, що 52% опитаних звертають увагу на екологічну тематику в літературі, лише там, де вона є основою сюжету (рис. 2.25).

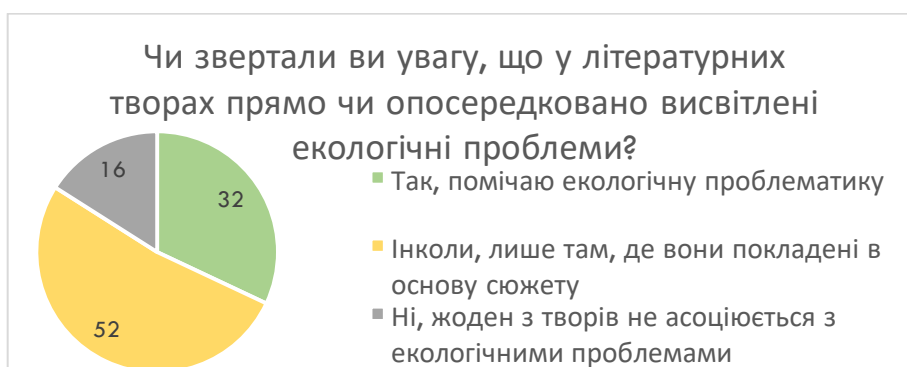

Рис. 2.25 – Зацікавленість опитаних в екологічній тематиці, що висвітлена в літературних творах, %

Для виявлення механізмів впливу поп-культури на свідомість громадян, було задане питання: «Що саме спонукає вас замислитись над важливістю збереження довкілля?». Найбільш вражаючим фактором та причиною замислитись для респондентів є катастрофічність наслідків екологічних проблем, що висвітлені у творах мистецтва (83%); а також приклади успішного вирішення екологічних проблем (64%) (рис 2.26).

Рис. 2.26 – Фактори які спонукають респондентів до підвищення рівня екологічної свідомості, %

Соціологічне дослідження надало можливість визначити рівень зацікавленості громадян в тих чи інших творах сучасної поп-культури. Встановлено конкретні галузі та твори, які потребують аналізу на предмет наявності елементів екологічної просвіти.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ПОП-КУЛЬТУРІ

3.1. Вплив популярних кінематографічних творів на формування екологічної свідомості

Кінематограф відіграє значну роль у формуванні екологічної свідомості людства. Кіно, як медіум, має унікальну здатність впливати на емоції, сприйняття та думки глядачів.

Існує декілька способів, якими кінематограф впливає на екологічну свідомість:

Залучення до екологічних проблем: фільми про екологічні кризи, зміну клімату, виснаження природних ресурсів та інші екологічні теми дозволяють залучити глядачів до цих проблем. Кінематограф надає можливість бачити, які виклики стоять перед людством і які наслідки можуть бути, якщо ми не діємо.

Надання інформації: фільми можуть розкривати глядачам нові аспекти екологічних проблем, представляти наукові дослідження та статистику, що допомагає розуміти масштаб проблеми та необхідність дії.

Збудження емоцій: емоційний зв'язок з персонажами фільмів та їхніми проблемами допомагає активізувати емпатію глядачів. Вони відчують біль та обурення від зображення зруйнованих екосистем або вимирання видів, що стимулює до дії для збереження навколишнього середовища.

Приклади розв'язання проблем: фільми можуть пропонувати позитивні приклади розв'язання екологічних проблем. Зображення героїв, які діють в інтересах довкілля, може надихати глядачів і збуджувати почуття надії.

Розширення глобальної obsesії: кіно, як глобальний медіум, допомагає залучати увагу глядачів з усього світу до екологічних проблем. Фільми про довкілля стають предметом обговорень, а також можуть впливати на прийняття політичних рішень на національному та міжнародному рівні.

Тож, кінематограф має значний потенціал впливати на екологічну свідомість, допомагаючи залучати глядачів до екологічних проблем, надавати інформацію та надихати до дії. Він стає важливим засобом у боротьбі з екологічними викликами та формуванні позитивної зміни у суспільстві для збереження нашої планети.

Сучасний кінематограф дуже різноманітний, інтерес до нього охоплює різні верстви населення. Найбільшого поширення отримують саме художні фільми. Саме вони залучають найбільшу аудиторію і спричиняють найбільш жваве обговорення.

Фільм **«Інтерстеллар»** (Interstellar), випущений у 2014 році та зрежисований Крістофером Ноланом, є науково-фантастичним епічним пригодницьким фільмом, в якому основна тематика пов'язана з космосом, майбутнім людства та екологічними проблемами на Землі. Ось декілька аспектів, які підкреслюють екологічні проблеми у фільмі:

Екологічний криза на Землі: з початку фільму стає зрозуміло, що планета Земля переживає катастрофічну екологічну кризу. Герої стикаються з нестачею їжі та небезпечними пиловими бурями, які загрожують виживанню людства. Все це робить подальший технологічний розвиток – неможливим. У фільмі зазначається: *«Нам потрібні не інженери, а фермери»*, що підкреслює важливість задовільнити базові фізіологічні потреби людини. Це зображення може нагадувати про актуальність проблем зміни клімату та зростання рівня забруднення довкілля в реальності.

Шукаючи новий дім: одним із головних мотивів фільму є пошук нового дому для людства поза нашою планетою. Це свідчить про усвідомлення серйозних проблем, з якими стикається Земля, та потребу знайти альтернативу для забезпечення виживання людського роду. Фільм відзначає важливість збереження нашої планети та пошуку сталого розвитку, щоб уникнути майбутніх криз.

Ресурсоощадність: у «Інтерстелларі» герої використовують обмежені ресурси, зокрема паливо та інші резерви, для своєї місії. Це може служити

прикладом ресурсоощадного підходу, який необхідний у світі, де недостатньо природних ресурсів для всіх.

Колективна дія: у фільмі багато уваги приділяється ідеї колективної дії та співпраці, яка може допомогти вирішити глобальні проблеми. Герої працюють разом, щоб знайти шлях до врятування людства, покладаючись на взаємопідтримку та співпрацю. Це може бути аналогією до необхідності глобальної співпраці для забезпечення сталого розвитку.

Фільм «Аватар» (Avatar), випущений у 2009 році та зрежисований Джеймсом Кемероном — це науково-фантастичний епічний фільм, який висвітлює важливі екологічні проблеми такі як:

Знищення екосистеми: головна сюжетна лінія фільму розгортається на планеті Пандорі, яка заселена різноманітними видами рослин і тварин. Прибульці з Землі, які встановили базу на Пандорі, починають знищувати природні екосистеми, зрізаючи ліси та видобуваючи цінні ресурси. Це може служити як алегорія до знищення лісів та природних місць на Землі через промислову діяльність та необдуману експлуатацію ресурсів.

Забруднення довкілля: в «Аватарі» показано, як видобувна діяльність людей забруднює ріки та джунглі на Пандорі, що веде до знищення місцевої фауни і флори. Це може нагадувати про проблеми забруднення води та довкілля, з якими стикається Земля через індустріальні процеси.

Відчуження від природи: одним із головних мотивів фільму є тема відчуження людей від природи та природних цінностей. Головний герой — Джейк Саллі поступово відкриває для себе красу і мудрість природи на Пандорі та переконується, що природа має право на повагу. Це може служити як нагадування про важливість збереження довкілля та зв'язку між людьми та природою.

Сталість та рівновага: в фільмі підкреслюється важливість збереження рівноваги в природі та сталого розвитку. Місцевий народ Наві знає, як жити у гармонії з природою та поважати її ресурси.

Тож, подібні художні фільми підкреслюють важливість екологічних проблем, та наголошують на потребі у спільних діях для збереження природи. Вони надають глядачам можливість задуматися про вплив людства на довкілля та необхідність звернення уваги на екологічні виклики для сталого майбутнього.

Мультиплікація завжди була важливою частиною кінематографу. Вона має унікальну здатність — пояснювати складні поняття найменшим, надавати батькам приклад щодо тлумачення важливих речей. Несвідомо дитина запам'ятовує почуття та емоції, що були викликані мультфільмом та проносить їх через все своє життя.

Мультфільм «ВОЛЛ-І» (Wall-E) відображає екологічну тематику через свою сюжетну лінію та постановку:

Зображення природи: у мультфільмі «ВОЛЛ-І» показано стан Землі у далекому майбутньому, де планета стала непридатною для життя через забруднення та накопичення сміття. Таке відображення стану природи підкреслює важливість охорони довкілля та небезпеку втрати природних ресурсів через безвідповідальне використання.

Криза редуцентів: показано, що Земля засмічена до такої міри, що людство змушене залишити планету аби вижити (рис 3.1). Це змущує глядача замислитись про проблему надмірного виробництва, засмічення та його негативний вплив на навколишнє середовище.

Рис. 3.1 – Робот ВОЛЛ-І посеред засміченої поверхні Землі

Роль людини у збереженні природи: зображено, що навіть у віддаленому майбутньому існує шанс на відновлення Землі. Головні герої, робот ВОЛЛ-I та Єва, прагнуть знайти спосіб очищення планети та повернення її до стану, придатного для життя.

Відповідальність за природу: мультфільм закликає до відповідальності людини за свої дії. Він показує, як недбале використання ресурсів та забруднення може призвести до катастрофічних наслідків для планети.

У цілому, «ВОЛЛ-I» акцентує увагу на екологічних проблемах, показуючи можливі наслідки бездумного споживання та забруднення довкілля. Це робить фільм не лише розважальним, а й освітнім, стимулюючи глядачів думати про екологічні проблеми та їх розв'язання.

Аніме, японський жанр анімації, став відомим явищем у світі сучасної культури. Його популярність не обмежується межами Японії, а завойовує серця любителів анімації по всьому світу. Це відмінний приклад того, як мистецтво може спілкуватися з глядачем через унікальний стиль, захоплюючі сюжети та надзвичайну емоційну привабливість. Його унікальність полягає в здатності створювати зв'язок між різними культурами та поколіннями, пропонуючи глибину і різноманіття проблем, що висвітлюються.

Так, аніме «Принцеса Мононоке» режисера Хаяо Міядзакі висвітлює екологічну тематику через свою сюжетну лінію та ряд важливих елементів:

Боротьба за природу: аніме показує конфлікт між промисловим прогресом та світом природи. Ліс, який заселяють духи та інші створіння, потерпає від руйнівного впливу людей, які рубають дерева для власних потреб. Це ставить під загрозу природний баланс та спричиняє конфлікт (рис. 3.2).

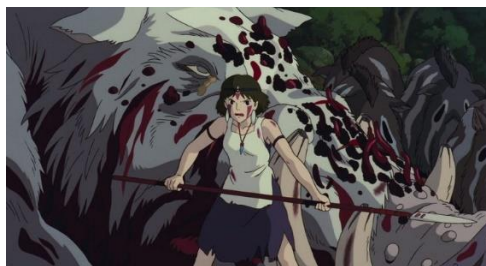

Рис. 3.2 – Принцеса Мононоке стає на захист природи

Надмірна експлуатація: показано наслідки експлуатації природних ресурсів через зображення вирубаних лісів та забруднених річок. Це допомагає глядачам усвідомити, які наслідки може мати безконтрольна діяльність людини.

Порушення екосистеми: фільм відобразжає важливість екологічної рівноваги. Порушення екосистеми призводить до глобальних проблем для обох сторін конфлікту — як для природи, так і для людей.

Важливість взаєморозуміння: головна героїня — принцеса Мононоке, виступає як посередниця між людьми та природою. Вона намагається зберегти ліс та розпочинає діалог між сторонами конфлікту. Це підкреслює важливість взаєморозуміння між людьми та природою для збереження екологічної рівноваги.

«Принцеса Мононоке» глибоко розглядає екологічні проблеми та ставить питання про стосунки людини з природою. Це допомагає глядачам розуміти важливість охорони природи та її взаємозв'язок з долею людства.

3.2. Використання екологічної тематики в ігровій індустрії

З роками ігрова індустрія невпинно розвивається. Якщо на етапі зародження це була сфера розваг, а ігри створювалися з метою привнести унікальний досвід в життя гравця, то на сучасному етапі це ще і потужний механізм впливу на свідомість різних верств населення та вікових груп. Вплив комп'ютерних ігор на екологічну свідомість може бути різним для різних осіб, і він залежить від багатьох факторів, включаючи тип ігор, а також індивідуальних переконань і досвіду гравців. Проте, ігри можуть стати важливим інструментом для підвищення екологічної свідомості та сприяння сталому розвитку.

Комп'ютерні ігри можуть впливати на екологічну свідомість гравців через кілька механізмів:

Симуляції та віртуальність: багато сучасних ігор містять симуляційні аспекти, де гравці можуть експериментувати з віртуальними екосистемами та умовами довкілля. Ці ігри можуть надати можливість гравцям бачити прямі наслідки своїх дій на екосистему, навчитися розуміти природні процеси та важливість збереження рівноваги в природі.

Екологічні квести: деякі ігри мають екологічну тематику, де гравці зіштовхуються з екологічними проблемами, такими як забруднення, вирубування лісів, глобальне потепління та інші. Ці ігри можуть стимулювати гравців думати про важливість екологічних питань та сприяти підвищенню рівня їхньої екологічної свідомості.

Навчальні ігри: існують спеціальні навчальні ігри, призначені для формування екологічної свідомості у гравців. Вони можуть навчати екологічних понять, принципів сталого розвитку, а також спонукати гравців діяти відповідально відносно природи.

Заклики до дії: деякі ігри можуть містити елементи, які закликають гравців діяти на користь навколишнього середовища у реальному житті. Наприклад, можуть пропонувати збирати сміття віртуально, що може стимулювати гравців робити це і в реальному світі.

На окрему увагу заслуговує всесвітньо-популярна **серія ігр «Сімс»** (The Sims) Ігровий процес в «The Sims» являє собою симулятор життя. Гравець контролює життя, задовольняючи різні бажання і потреби одного або декількох персонажів. Дії розгортаються в містечку, що складається із житлових та громадських ділянок та населеному сімами. Кожен персонаж наділений розумом і емоціями, володіє унікальною зовнішністю і особистістю. Остання частина цієї гри отримала неабиякий розвиток екологічної тематики:

Відновлювані джерела енергії: в іграх «Сімс» доступні відновлювані джерела енергії, такі як сонячні панелі, вітрові турбіни та компостери (рис. 3.3). Гравці можуть встановлювати ці об'єкти, щоб зменшити вплив на навколишнє середовище та забезпечити сталість енергетичного споживання у своїх віртуальних домівках.

Рис. 3.3 – Альтернативна енергетика в грі «The Sims 4: Eco Lifestyle»

Вибір екологічно чистих опцій: гравці можуть обирати екологічно чисті опції для своїх персонажів, такі як використання екологічно безпечних транспортних засобів (наприклад, велосипеди) замість автомобілів, компостування відходів та енергоефективні побутові прилади.

Екологічні кар'єри та навички: у деяких версіях гри «Сімс» доступні кар'єри та навички, пов'язані з екологією. Наприклад, гравці можуть вибрати кар'єру в екологічній галузі або стати активістами охорони довкілля. Вони можуть розвивати віртуальні навички в сортуванні сміття, енергоефективності та інших аспектах екологічної діяльності.

Зміни клімату та вплив на довкілля: у грі можуть відбуватись зміни клімату, які впливають на геймплей та довкілля сім'ї. Наприклад, можуть бути повені, посухи або інші природні катастрофи, які гравці повинні враховувати та забезпечити безпеку та добробут своїх персонажів.

Ці елементи додають екологічний спрямований контекст у світ «Сімс», дозволяючи гравцям усвідомлювати та експериментувати з різними варіантами екологічно свідомого життя.

Деякі ігри мають науково-обґрунтований базис. Саме такі ігри можна використовувати навіть в навчальному процесі. Гра **«Fate of the World»** - це комп'ютерна гра-стратегія, створена студією Red Redemption і випущена в 2011 році. Гра відома своєю спробою відтворити складні екологічні проблеми та глобальні виклики, з якими суспільство стикається у сучасному світі. У грі гравці приймають роль керівників міжнародного екологічного агентства і

намагаються збалансувати різні аспекти сталого розвитку та довкілля в різних регіонах світу.

Основні елементи екологічної просвіти в цій грі включають:

Моделювання змін клімату: гравці можуть спостерігати наслідки різних дій та рішень на зміну клімату, включаючи глобальне потепління, підйом рівня морів, погіршення екологічних умов тощо.

Прийняття рішень: гравці приймають стратегічні рішення щодо вирішення економічних, екологічних, політичних та соціальних проблем, таких як зменшення викидів CO₂, використання альтернативних джерел енергії, розвиток технологій та регулювання світової економіки для збереження ресурсів.

Вплив різних сценаріїв: гравці мають змогу дослідити різні сценарії впливу на довкілля, такі як ефективне використання енергії, збереження водних ресурсів, управління лісами тощо.

Глобальні проблеми людства: гра дає можливість гравцям краще розуміти глобальні проблеми та їх взаємозв'язки, надаючи інформацію про наслідки різних дій.

Відчуття соціальної відповідальності: гравці відчують свою відповідальність за світ і мають можливість уявити себе в ролі лідера, який має приймати складні рішення для збереження планети.

Гра «Fate of the World» не лише розважальна, але й навчальна, вона створює можливість уявити наслідки наших дій на екосистему та залучити гравців до екологічної проблематики. Особливістю гри є наявність широкого спектру статистичних даних, які охоплюють всі сфери людського життя: від економіки до екологічних показників. На основі статистики гра створює відповідні графіки та прогнози (рис. 3.4), для розробки яких були залучені всесвітньовідомі науковці у галузі, наприклад, доктор Майлз Аллен, професор геосистемних наук Школи географії та навколишнього середовища Оксфордського університету. Таким чином гра відображає реальні тенденції зміни довкілля.

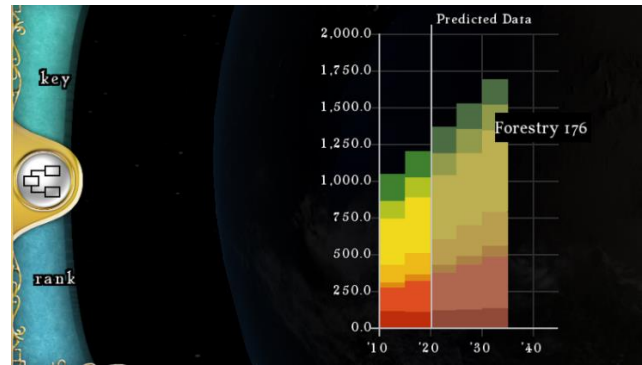

Рис. 3.4 – Наукова модель розроблена доктором Майлзом Алленом

Сучасна ігрова індустрія не обмежується продуктами для ПК, активного розвитку також набули ігри для смартфонів та ігрових консолей. А найпопулярніші розробники ігор так чи інакше активно використовують екологічну тематику у своїх продуктах. Починаючи з 2020 року, активної популярності набула мультиплатформенна гра «Геншин Імпакт» (Genshin Impact) від китайського розробника miHoYo Limited. Хоча сюжет гри не є екологічним безпосередньо, але нативна інтеграція елементів екологічної просвіти в гру лишає свій відбиток на свідомості гравців. У грі Genshin Impact екологічна тематика висвітлюється через красу та різноманітність природи, а також шляхом впливу гравця на довкілля та його охорону. Екологічна тематика інтегрована в гру наступним чином:

Розмаїття екосистем: гра пропонує різні регіони з унікальними природними ландшафтами, такими як густі ліси, гори, океани та пустелі. Це спонукає гравців насолоджуватися різноманіттям природи та розуміти її цінність.

Вплив на довкілля: гравці можуть взаємодіяти з навколишнім середовищем, наприклад, збирати рослини, рибалити та використовувати природні ресурси. Це показує важливість розумного споживання та відповідального ставлення до природних ресурсів.

Задачі та завдання з охорони природи: гра пропонує завдання, пов'язані з охороною природи, наприклад, очищення забруднених областей, захист

рослинних видів або допомогу у відновленні екосистем. Це надихає гравців на активну участь у збереженні природи та боротьбі з екологічними проблемами.

Взаємодія з істотами та створіннями: гра містить різноманітних істот та створінь, з якими гравці можуть взаємодіяти. Це демонструє взаємозв'язок між людьми та природою, а також спонукає гравців до пошану та збереження біорізноманіття.

Проактивна позиція персонажів: деякі персонажі гри є безпосередніми захисниками природи. В діалогах сюжету підкреслюється чітка позиція персонажів щодо важливості природи, надаються настанови стосовно дбального ставлення: «Привіт я Тігнарі, лісничий лісу Авідія. Мій обов'язок — зберегти як екосистему тропічного лісу, так і безпеку відвідувачів».

Всі ці елементи в грі Genshin Impact підкреслюють значення екологічної свідомості, збереження природи та нашої взаємодії з навколишнім середовищем

3.3. Екологічний заклик музичної індустрії

Музика має потужний вплив на емоції та свідомість людей, включаючи екологічну свідомість. Емоції, що викликають музичні твори є надзвичайно потужним і ключовим механізмом впливу. Музика в поєднанні з музичним відеорядом розкриває повноцінну історію, доносячи певний посил та заклик до аудиторії. Основними елементами екологічної просвіти, що використовуються в музичних творах є:

Імітація природи: деякі музичні твори та звуки натхненні природою. Звуки лісу, моря, птахів чи вітру можуть збуджувати в людей почуття зв'язку з природою та її красою.

Мотивація до дії: музика може надихати на дію. Пісні, присвячені екологічним проблемам, можуть закликати до змін у повсякденному житті, заохочуючи збереження енергії, використання відновлюваних джерел енергії

чи економія води. Автори часто використовують тексти пісень для висловлення своїх думок та почуттів про природу.

Посилення усвідомлення проблем: музика може підкреслювати серйозність проблеми або викликати емоційну реакцію щодо потреби в охороні природи.

Отже, музика як засіб вираження почуттів та думок має потенціал впливати на екологічну свідомість, спонукаючи до роздумів, дії та змін у ставленні до природи та оточуючого середовища.

Прикладом є пісня «**What I've Done**» гурту Linkin Park, випущена в 2007 році, що містить текст, який у своєму контексті може відображати кілька екологічних аспектів:

Відповідальність за свої дії: текст пісні спонукає до почуття відповідальності за те, які дії ми вчиняємо та які наслідки вони мають для навколишнього середовища. Це може бути сприйнято як заклик до усвідомлення своєї ролі в екологічній кризі.

Відображення наслідків дій: у пісні можна відчувати внутрішню боротьбу і розчарування, пов'язані з наслідками минулих дій та шкодою, яку ми можемо завдати природі. Це може підкреслювати важливість свідомого вибору та усвідомлення власних дій.

Бажання змінити ситуацію: пісня виражає бажання виправити минулі помилки та зробити краще в майбутньому.

У цілому, «What I've Done» може розглядатися як пісня, яка взаємодіє з почуттям відповідальності за наші дії, спонукаючи до важливості змін у ставленні до навколишнього середовища та пошуку способів виправлення помилок минулого.

Всесвітньовідомим прикладом також є пісня «**Earth Song**» американського музиканта Майкла Джексона. Текст пісні привертає увагу слухачів до питань прав людини, проблем браконьєрства та охорони навколишнього середовища. У пісні «Earth Song» Майкла Джексона оспівуються кілька екологічних аспектів. Перш за все, пісня звертає увагу на

природне довкілля та його красу, включаючи природні ландшафти, ліси, річки та океани. Майкл Джексон також виражає сум за знищенням природи і звертається до людей з проханням дбайливіше ставитися до планети.

Майкл Джексон закликає людей приймати активні заходи для захисту навколишнього середовища та зупинки екологічної катастрофи. «Earth Song» виражає бажання Майкла Джексона побачити світ, в якому люди живуть у гармонії з природою і поважають її. Пісня перекликається зі складними екологічними проблемами, з якими стикається наша планета, і спонукає нас діяти для їх вирішення.

3.4. Література як засіб впливу на екологічну свідомість населення

Літературні твори на рівні з музичними вважаються найдавнішим інструментом вираження думок та почуттів автора, донесення заклику до аудиторії і, відповідно, впливу на свідомість людини. Художня література має значний вплив на екологічну свідомість, особливо коли йдеться про екологічну літературу. Наприклад, британські та американські романтичні письменники висловлюють свою екологічну свідомість через природну естетику та духовне значення, свідомість про екологічний захист та концепцію спільноти. Вони підкреслюють важливість захисту екологічного середовища та життя у гармонії з природою. Художня література розкриває глибокі зв'язки та взаємовплив між людиною та природою, спонукаючи людей розуміти та поважати природу [18].

Основними аспектами впливу літератури на екологічну свідомість є:

Емоційна залученість: книги про природу або з екологічними мотивами можуть викликати у читача сильні емоції. Описи краси природи, її ніжності та вразливості, а також зображення екологічних криз можуть викликати емпатію та заохочувати до дій.

Усвідомлення проблем: художня література може пояснювати причини екологічних проблем таких як: зміну клімату, втрату біорізноманіття та інші проблеми, надаючи їм важливу інформацію та стимулюючи до роздумів.

Відображення перспектив майбутнього: література може відобразити різні сценарії майбутнього в контексті екологічних проблем. Це допомагає людям уявити наслідки своїх дій та можливості проблем, що можуть виникнути, і спонукає до дії.

Отже, художня література є потужним інструментом формування екологічної свідомості, вона стимулює розуміння, співчуття та мотивацію до дій для збереження природи.

До прикладу слід навести книгу «Дюна» Френка Герберта, яка є науково-фантастичною сагою. Автор висвітлює кілька екологічних проблем:

Вплив людської діяльності на екосистему: у романі висвітлено взаємозв'язок між діяльністю людини та природним середовищем. Розкриваються наслідки виснаження ресурсів та невідновлюваність природних процесів.

Вичерпання природних ресурсів: у книзі описано планету Арракіс, де значна увага приділяється проблемі деградації екосистеми через експлуатацію природних ресурсів, зокрема мінеральних багатств та води.

Зміни клімату та боротьба за воду: Арракіс — пустеля з обмеженими водними ресурсами і велика частина сюжету пов'язана з боротьбою за контроль над водою. Це відображає екологічні проблеми водопостачання та зміни клімату.

Екологічні аспекти політики: книга також звертає увагу на те, як екологічні проблеми можуть впливати на політику та суспільство, спонукаючи до змін у стратегіях управління ресурсами.

У своїй книзі Френк Герберт наголошує на важливості екологічної просвіти та освіти: «Екологічно неграмотні не усвідомлюють того, що таке система. Система! Система підтримує певну стабільність рідини, яка може бути зруйнована помилковим кроком лише в одній ніші. Система має порядок,

що тече від точки до точки. Якщо щось перекриває цей потік, порядок руйнується. Ненавчений може допускати цей колапс, поки не стане надто пізно. Тому найвищою функцією екології є розуміння наслідків» [19].

У «Дюні» Френка Герберта висвітлено екологічні проблеми, які є актуальними й у сучасному світі, і підкреслюється важливість збереження природних ресурсів та балансу у взаємодії людини з екосистемою.

3.5. Шлях від екологічної просвіти до екологічної освіти

Важливо підтримувати екологічну просвіту через освітні заклади, тим самим втілюючи Концепцію безперервної екологічної освіти та виховання, формальної та неформальної її складових. Продовжуючи екологізацію освіти, школи та університети повинні включати екологічні теми в навчальні програми різних дисциплін та організовувати спеціальні заходи, щоб підвищити свідомість студентів щодо екологічних проблем.

Так, під час досліджень в рамках асистентської практики автора роботи, були проведені креативні практичні заняття для студентів 2 курсу ННІ екології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Метою цього заходу було ознайомлення студентів з сучасними творами мистецтва, аналіз цих творів та визначення у їх змісті екологічної тематики.

Для цього студентам було надано список сучасних популярних творів з можливістю обрати свій варіант. Для виконання практичної роботи запропонували виконати наступні завдання:

1. Обрати популярний твір мистецтва з наданого списку чи на власний розсуд студента.
2. Проаналізувати твір на наявність елементів екологічної просвіти та описати ці елементи.
3. Визначити яким чином обраний твір впливає на екологічну свідомість людини.

4. Результати представити у вигляді есе на 1,5- 2 сторінки, або у вигляді доповіді з презентацією.

Практичне заняття викликало цікавість та жваве обговорення серед студентів. Важливим є те, що студенти часто обирали твори для аналізу на власний розсуд, що свідчить про їх зацікавленість у практичній роботі.

Студенти представили свої роботи стосовно аналізу різних галузей.

Кінематографу: зазначивши в есе: «Інтерстеллар висвітлює екологічні проблеми Землі та нагадує глядачам про їх актуальність. Він навчає нас думати про майбутнє і наголошує на важливості збереження нашої планети «Колись ми дивились на небо і шукали своє місце серед зірок, тепер нам страшно втратити своє місце серед бруду...»».

Кінематографічної анімації: в презентації вказавши: «Аніме «Акіра» дає поштовх до рефлексії стосовно провідної теми співіснування технологій та людини. Фільм допомагає звернути увагу на актуальні для наших реалій теми, хоч і був знятий 35 років тому. «Що можу зробити особисто я для того, щоб не допустити катастрофи Неотокіо?»; «Як навчитись якісно співіснувати навколишньому середовищу та новітнім технологіям?»».

Музичних творів: написавши в есе: «У своїй пісні «Meat Is Murder», вокаліст і автор текстів Джеккі Морріссі висвітлює ідею вегетаріанства та висловлює своє осудження вбивства тварин для їжі. Він вживає різні образи та метафори, щоб викликати у слухачів роздуми. У пісні відчувається глибока емоційність, а спосіб, яким Морріссі виконує її, підкреслює серйозність його переконань. Пісня «Meat Is Murder» нагадує нам, що музика може бути не тільки розважальною, але і засобом висвітлення важливих тем. Вона підштовхує нас до того, щоб ми замислились над власним ставленням до природи та тварин, спонукаючи до обговорення та дій, що наблизять людство до світу, де кожне життя важливе».

Також у рамках асистентської практики автора було проведено захід присвячений неформальній екологічній освіті щодо профорієнтаційної роботи зі школярами на базі ННІ екології Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна у навчально-дослідній лабораторії еколого-токсикологічних досліджень. Так, на початку зустрічі з майбутніми абітурієнтами для збудження зацікавленості було зроблено презентацію з використанням сучасних творів поп-культури. Ця презентація викликала неабияку зацікавленість серед школярів та мала значний резонанс і після закінчення заходу.

Після цього майбутнім абітурієнтам було запропоновано екскурсію навчально-дослідною лабораторією еколого-токсикологічних досліджень для ознайомлення з цікавими новітніми напрямками екологічних досліджень. Для школярів це стало унікальною можливістю познайомитися зі світом наукових досліджень та практичної роботи в галузі екології. Вони отримали можливість побачити, як проводяться еколого-токсикологічні дослідження, які методи та обладнання використовуються для визначення якості довкілля та виявлення токсичних речовин. Під час екскурсії вони побачили реальні приклади досліджень, які проводяться в лабораторії. Дізналися про методи біотестування, які дозволяють визначити токсичні властивості різних середовищ та водних об'єктів. Ознайомились з тим, як проводяться аналізи води, ґрунту та інших проб, щоб виявити наявність токсичних речовин та оцінити ступінь їх впливу на екосистеми.

Окрім того, екскурсія до лабораторії дозволила молоді познайомитися зі спеціалістами, які працюють у цій галузі, поспілкуватися з викладачами та науковцями, які діляться своїм досвідом та знаннями. Послухати про дослідження, проєктну роботу та можливості для студентів у галузі екології.

Така діяльність допомагає майбутнім абітурієнтам зрозуміти, які горизонти відкриваються перед випускниками екологічної спеціальності, дізнатися про можливості працевлаштування та подальше кар'єрне зростання. Школярі побачили, які проєкти вже реалізовані студентами та випускниками, і як вони впливають на розвиток екологічної науки та практики.

Це є яскравим прикладом того як саме екологічне просвітництво може перерости в бажання поглибити знання та здобути фахову освіту у цій галузі.

РОЗДІЛ 4

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ В СУЧАСНИХ ТВОРАХ ПОП-КУЛЬТУРИ

Проведене дослідження показало важливість застосування екопросвітницьких елементів в сучасній поп-культурі. Оскільки вона є популярною серед молоді, це може бути особливо ефективним для формування екологічно свідомого покоління. Для цього були розроблені **рекомендації**, щодо використання елементів екологічної просвіти в сучасних творах поп-культури.

Створення медійних матеріалів та локалізація існуючих: розробка та розповсюдження вітчизняних фільмів, комп'ютерних ігор, музичних та літературних творів, що висвітлюють проблеми збереження довкілля та способи їх вирішення є ключовими аспектами використання поп-культури задля досягнення сталого розвитку. А локалізація, дубляж та переклад вже існуючих матеріалів допоможе залучити більшу аудиторію.

Створення анімованих серіалів та мультфільмів для дітей: використання простих метафор для пояснення складних понять, створення анімованих, комічних, ігрових ситуацій на ту чи іншу екологічну тематику, зображення краси і величі природи у дитячих мультфільмах.

Популяризація пісень, у яких звучать екологічні посили та заклики до дії: використання таких пісень на радіо, інших аудіоносіях як саундтреки до кінострічок та телевізійних передач.

Кампанії у соціальних мережах: залучення відомих особистостей, блогерів чи інфлюенсерів для проведення кампаній у соціальних мережах. Зірки поп-культури мають величезний природній вплив на своїх шанувальників, тому їхня підтримка екологічних ініціатив може мати значний вплив на свідомість людей. Запрошення знаменитостей на екологічні заходи, їхні публічні заяви або навіть участь у проєктах з охорони навколишнього середовища можуть привернути увагу широкого загалу та підкреслити

важливість екологічних проблем. Крім того, використання соціальних медіа може бути потужним інструментом для поширення екологічної просвіти серед молоді. Соціальні мережі, такі як Instagram, Twitter та Facebook, є популярними серед молоді, тому вони можуть бути використані для поширення екологічних ідей та інформації.

Фінансування розробки ігор на екологічну тематику: український творчий ІТ-потенціал є всесвітньовідомим явищем, при належному фінансуванні можуть розроблятися як розважальні так і навчальні комп'ютерні ігри на екологічну тематику.

Організація заходів та фестивалів: організація екологічних заходів та фестивалів, де основна увага буде приділена проблемам довкілля та шляхам їх вирішення.

Створення просвітніх програм та веб-контенту: організації та активісти можуть створювати відео, блоги та пости, що нагадують про важливість екологічних проблем та надають конкретні поради щодо їх вирішення. Такі ресурси легко ширяться мережею та привертають увагу людей рівного віку. Важливо використовувати просту та доступну мову, щоб залучити більше людей та зробити екологічну просвіту зрозумілою для всіх.

Інформаційні веб-сайти та відео: створення освітніх веб-сайтів, відео або подкастів, постійно діючих екологічних веб-порталів, що розповсюджують інформацію про проблеми екології та способи їх вирішення. Така популярна відео-платформа як YouTube може бути вдало залученна для публікації та поширення екологічного контенту.

Партнерство з громадськими організаціями: робота спільно з неприбутковими організаціями, які займаються захистом довкілля, для спільних акцій та кампаній. Крім того, можна сприяти створенню екологічних клубів, груп та організацій, які активно займаються екологічними питаннями та пропагують екологічну свідомість серед студентів.

Загалом, використання елементів екологічної просвіти в сучасній поп-культурі може мати значний вплив на свідомість та поведінку людей. Шляхи,

такі як використання поп-культурних продуктів, залучення знаменитостей, використання соціальних медіа та підтримка освітніх закладів, можуть допомогти залучити широку аудиторію та створити позитивні зміни в суспільстві. Важливо продовжувати працювати над розвитком та впровадженням цих рекомендацій, щоб досягти екологічно стабільного майбутнього.

ВИСНОВКИ

Дослідження показало, що сучасна культура впливає на екологічну свідомість людей, роблячи екологічні проблеми більш помітними, сприяючи просвіті та поширенню екологічних знань, підтримуючи екоактивізм та формуючи нові цінності по відношенню до навколишнього середовища. Це важливий елемент у формуванні глобальної екологічної свідомості та розуміння важливості збереження природи для майбутніх поколінь.

Встановили та провели аналіз найбільш значущих творів сучасної поп-культури, що висвітлюють екологічні проблеми: *«Інтерстеллар»*, 2014; *«Аватар»*, 2009; *ВОЛЛ•І*, 2008; *«Принцеса Мононоке»*, 1997; *«The Sims 4: Eco Lifestyle»*, 2020; *«What I've done»*, 2007 групи Лінкін Парк; *«Earth Song»*, 1995 Майкла Джексона та *«Дюна»*, 1965 Френка Герберта.

Основними елементами екологічної просвіти, що можуть бути застосовані в творах сучасної поп-культури є:

- підкреслення екоцентричних цінностей;
- розтлумачення екологічних понять та термінів;
- висвітлення взаємозв'язку в системі «людина-природа»;
- заклик до відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Катастрофічність зображених проблем та приклади їх успішного вирішення — є найбільш значущими факторами впливу на людську свідомість. Особливість галузі кінематографу полягає в наочності зображених екологічних проблем. Ігрова індустрія — виконує екопросвітницьку функцію через механізми віртуалізації та симуляції. Емоційний зв'язок — найпотужніший механізм впливу музичних творів. Література ж в свою чергу тлумачить поняття та пояснює екологічні закони і явища, надаючи приклади вирішення проблем.

Завдяки сучасним медіа, фільмам, мультфільмам, аніме, музиці, іграм, та літературі, екологічні проблеми стали більш зрозумілими широкій аудиторії.

Постійна популяризація екологічних проблем допомагає привернути увагу до важливості охорони природи та природних ресурсів. Елементи екологічної просвіти мають залучатися до повсякденного життя людини, ставати його рутинною частиною. Сучасна поп-культура стає простором для реалізації екологічних ідей. Вона може бути залучена до освітнього процесу на різних щаблях освіти: від просвіти для наймолодших, до повноцінного освітнього механізму студентів закладів вищої освіти.

Поп-культура пропонує засоби та ресурси для підвищення екологічної свідомості через освітні матеріали, наукові дослідження, документальні фільми та інші ресурси, які надають інформацію про стан довкілля та можливі шляхи його захисту. А отже, цей напрямок є перспективним для задовільнення запитів сучасного цифрового світу.

СИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. UNECE – United Nations Economic Commission for Europe. Learning for the Future: Competences in Education for Sustainable Development. 2012. URL: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/Competences_Publication.pdf (дата звернення: 13.05.2023).
2. U.S. Environmental Protection Agency. What is Environmental Education? 2023. URL: <https://www.epa.gov/education/what-environmental-education> (дата звернення: 13.05.2023).
3. Rachel Carson. Silent Spring. *New York*: The New Yorker, 1962. 400 p.
4. Aldo Leopold. Round River. *New York*: Oxford University Press, 1993. 286 p.
5. Салтовський О. І. Основи соціальної екології: *курс лекцій*. К.: МАУП, 1997. 168 с.
6. Бойко І. І. Концептуальні виміри екологічної свідомості. *Біоресурси і природокористування*. Серія: Філософія, Т. 5. №12. К., 2013. С. 161-168.
7. Кисельов М. М. Екологічна свідомість як феномен освітнянського процесу. К.: Філософська думка, 2005. № 2. С. 130-149.
8. Скребець В.О. Екологічна психологія у віддалених наслідках екотехногенної катастрофи: *монографія*. К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. 440 с.
9. Шедловська М. В. Концептуалізація поняття «екологічна свідомість» у соціогуманітарних наука. Львів: *Вісник Львівського університету*, 2011. Вип. 5. С. 196-204.
10. UNESCO. Education 2030. Incheon Declaration and Framework for Action. Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all. Paris, UNESCO, 2016. 84 p.
11. 17th Session of the General Assembly of IUCN and 17th UICN Technical Meeting. Costa Rica: Proceedings, 1998. 322 p.
12. Hopkins Charles. Education for Sustainable Development. *Forum for Applied Research and Public Policy*, 1999. Vol 14, n 4. P. 25-28.

13. David W. Orr. *Ecological Literacy: Education and the Transition to a Postmodern World*. *State University of New York Press*. New York, 1992. 223 p.
14. Соболева С. М. Механізми соціально-психологічного впливу на екологічну свідомість студентів. *Психологічні науки*. Херсон: ХДУ, 2018. Вип. 2. С. 160- 165.
15. Куць Н. Екологічна свідомість українців & довкілля: *аналітичний документ*. К.: ЕПЛ, 2020. 31 с.
16. Радей А. С. Екологічна свідомість і культура: теоретико-методологічний аспект. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. пр. К., 2008. № 3(24). С. 74–78.
17. Драбчук Ю. П. Поп-культура і її вплив на людську свідомість. *Вісник Маріупольського державного університету «Філософія, культурологія, соціологія»*. Маріуполь, 2013. Вип. 6. С. 33-38.
18. Jin Y. The Ecological Consciousness of Natural Writing in British and American Romantic Literature. *J Environ Public Health*. Zhejiang. 2022. 9 p.
19. Herbert Frank. *Dune*. New York: *Chilton Book Company*, 1965. 579 p.